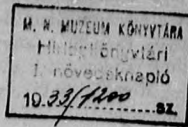

S FÜGGETLEN SZEMLE

IRODALOM KRIKKA TUDOMÁNY

IRODALMI FŐMUNKATÁRSÁK:

SIMON ANDOR
HABÁN MIHÁLY
SÁFÁRY LÁSZLÓ

SZERKESZTI

DÉNES BÉLA

SZERKESZTŐSÉG:

VII, DAMJANICH U. 49
I. EM. TELEFON: 40-9-73
SZERKESZTŐSÉGI ÓRÁK:
MINDEN SZOMBATON 5-7

A LÁTHATATLAN KORBÁCS

korszakában és jegyében elindul egy új lap, elindul a Független Szemle. Egy olyan korban, amelyben az emberek lassan-lassan elszoknak az önálló véleményformálástól, amelyben a kritika hangja mind halkabb és halkabb lesz és a fiatalok előtt minden ajtó zárva, ugyan mit jelenthet, mit célozhat, meddig élhet és mit akarhat egy Független Szemle? Oly rettenetesnek rosszak az anyagi viszonyok, hogy kérdezhetik: szabad-e kiállani és fölészólítani, vegyetek meg, adjatok pénzt és ezzel életlehetőséget annak a fiatal gárdának, amely a Független Szemle köré tömörül. Szabad-e?

Azt hisszük: kell! Hiszünk abban, hogy szükségesség az a mi megszületésünk, hiszünk benne, mert tudjuk, hogy nem öncélú társaság vagyunk, hogy mindegyikünk adni igyekszik nemcsak a töle telhető legjobbat, — ezt elvégre minden lapnak és minden írónak kötelessége adni — de adni fogja azt a magasabb szellemiséget, etikumot, humanizmust a szó antik értelmében, amely egyedül képes összefogni a legkülönbözőbb gondolkodású és fölfogású embereket. Ez a szellemiség tényleg barátokká és testvérekké teszi igazi és hívó követőit, ez a szellemiség nem ismer sem fajt, sem felekezeti, sem egyéb különbségeket. A szó Goethe-i értelmezésében nemzetközi, hiszen Goethe az egész világ fiának vallotta magát, de ez a nemzetköziség egyben a legnemesebb és legöntudatosabb hazafiságot is jelenti, mert nem lehet sebb hazafiságot elképzelni annál, amely terjeszti kultúránkat, hirdeti értékeinket és megértésre, megértésre és megint csak megértésre nevel más emberek és népek fölfogásával szemben.

Hiszük, hogy a mai gazdasági rendet föl fogja váltani egy másik gazdasági rend, — bár ez a hit nem a bolsevizmusvárás hite — hiszük, mert látjuk a mai gazdasági rend végzetes és jóvátehetetlen ellentétét és hibáit, de ugyanekkor hangos szóval kiáltjuk, hogy az új világot csak egy tisztultabb és magasabb szellemiségű emberiség építheti föl és nem hiábavaló dolog az, ha elfordítjuk néha szemünket a napi történésektől, ha bele-nézünk önmagunkba, ha foglalkozunk egy keveset a dolgok igazi lényegével, ha leszedjük olykor-olykor azt a sok sallangot, amit ritkábban jóindulatú, de naiv és hiszékeny, sokkal többször azonban rosszindulatú, aljas és csak önmagukkal törődő emberek aggatnak rá.

Hiszük, hogy a mai beteg és szomorú állapotoknak egyik legfőbb oka az, hogy a világ gondolkodásban még nem tudta nyomon követni a technika bámulatos fölfedezéseit és válság van, gazdasági, erkölcsi, szellemi és minden egyéb válság, mert 1933-at írunk, de gondolkodásunk még legfőljebb 1880-nál tart, vagy még ott sem. Csakis ezzel a gondolkodásbeli elmaradottsággal magyarázható, hogy

olyan ideológiák uralkodnak, amelyek helyesek, szülékességűek és célszerűek voltak például a nemzeti államok kialakulásának korában, de kárhózatossan rosszak ma, amikor ez a korszak már elmúlt. Amikor nemhogy autarchiáról, vagy a nemzeti államok öncélúságáról nem lehet már szó, de talán már Paneurópa sem megfelelő megoldás, mert a technika annyira megkisebbitette a világot, hogy még Paneurópa sem izolálhatja magát, az is millió és millió szálakkal Panásziához, Panamerikához, stb. stb. van kötve és gúzsba-kötve!

Nem foglalkozunk napipolitikával és így nem bocsátkozunk jóslatokba, hogy a hatalmon és uralmon lévő retrográd irányzatok élete meddig tarthat még, de foglalkozunk tudománnyal és annak adataival fogjuk fölfedni az okok és okozatok összefüggését, természetesen elsősorban hazánk viszonyai érdekelnek leginkább. Nem riadunk vissza a legélesebb bírálatról sem, ha úgy érezzük, hogy a bírálat igaz, hogy ennek elmondására föltétlenül szükség van. Ma az a helyzet, hogy a kritikus keze kötve van. Nem kutatjuk most ennek okait, de nem veszünk példát a jelenlegi kritikusoktól. A Független Szemle nem tartozik egy érdekesporthoz sem, elfogad és méltat minden ellenvéleményt, ha az jóhiszemű és így vindikálhatja magának a százszázalékosan őszinte bírálat jogát.

Ennyit magunkról. Nem fog ismétlődni többé, hogy a Független Szemle magáról így és ennyit beszéljen. Beszélni a nyomtatott betű, a szó, a mondat fognak. De ha már ennyit beszéltünk, hadd mondjunk el még valamit, egy elképzelést, akaratot, legkedvesebb törekvésünket. Azt valljuk, hogy a haza elsősorban *kulturális közösséget* jelent és mindenki, aki a magyar kultúrközösséget vallja a magának, hozzánk tartozik, azt határoknálunk el nem választhatják. Igen! Szeretnők, ha az utódállamok magyarságának, intellektuális ifjúságának épp úgy lapja lenne a Független Szemle, mint a bécsi, berlini, párisi vagy prágai magyar kolóniának. Ha a Padovában vagy Brünben tanuló magyar diák a Független Szemlén keresztül látná és magyarázná, miért kell neki keserves idegenben tanulnia és annyi bajon, kínlódáson és esalódáson túl, miért marad számára mégis egy kultúrközösség, a magyar kultúrközösség, amelytől elszakadni nem akar, de nem is tud!

Ezeket a gondolatokat kellett elmondanunk a Független Szemle indulásakor. Minden lap életét hite és becsületessége determinálja. Hittel telt, becsülettel, változatos és értékes lapot akarunk csinálni. Ez azonban nemcsak tőlünk függ, hanem attól a tömegetől, amelyet Kedves Olvasónak neveznek. Ime, itt az első szám! Olvassátok! Ha tetszik, szeressétek; ha jó, ajánljátok és hirdessétek: ezt a lapot támogatni kell! Dénes Béla.

A nagy hívás

(Novella.)

Irta: Jean Giono (Páris)

Francesco Odripano adott nékem egy verset.

Találkoztam apámmal a lépesőn, újság volt a kezében.

— Olvastad, mondta, az amerikai röpiült!

— Röpiült? hogyan?

— A levegőben.

Szétfárta karjait és csapkodott velük, mintha szárnyak lennének.

— 50 métert röpiült, tette hozzá.

A földszinten, a hentes felesége vett egy újfajta gépet. Ha kulccsal felhúzzák és viaszhengert tesznek rá, eljártssa ezt a nótát: „Toi qui connais les hussards de la garde“... Épen felhallatszott.

— Hallod?! mondta az apám, ez és hogy röpiülni fogunk mint a madarak, no meg a laterna magika... Várj csak, te, aki fiatal vagy, majd meglátod!

Felértünk közben az emeletre. Odripano megjelent a küszöbön:

— Mi van, Père Jean!

Apám mutatta az újságot.

— Az amerikai röpiült...

— Ja...

— Ugy látszik, téged ez nem hat meg?

— Nem, igazán nem...

— Pedig ez valami!

— Nem, felelte Odripano, ez semmi. Ért-sük meg egymást, ez semmi, mert ez-mit sem változtat...

— Hogy gondold ezt: ez semmit sem fog megváltoztatni? Gondolkodj csak. Hisz nem mondom, ötven méter nem a világ, a röpiülés maga sem olyan halhatatlan dolog, de kezdetnek ez mégis csak nagyszerű... Maholnap ötven kilométer lesz belőle, azután, ki tudja...

— Én tudom, felelte Odripano.

— Mit tudsz?

— Tudom, hogy lesz abból ötven kilométer majd később ötszáz vagy talán ötezer kilométer...

— Ó, ötezer kilométer, kiáltott fel az apám...

— Igen, ötezer, vagy akár ötvenezer, ha úgy tetszik. Talán feljutunk a Holdba és mégis azt mondom, ez nem változtat semmit...

— Azt hiszed? és miért?

— Mert az ember boldogsága elfér a kis völgyekben...

A plafon sarkában, közvetlen fölöttünk, fecskéfészek volt, a fecskemama állandóan hordta az enniválót kicsinyeinek...

— Bizony, bölíngatott Odripano. Gyertek, ülünk ide a lépesőre. Hisz ma van idő, Père Jean... Van valami tragikus az életünkben...

— Ül le mellém fiú, mondta az apám.

— Az a tragikus, hogy mi csak félemberek vagyunk. Amióta házakat kezdünk építeni,

városokat és gépeket, egyetlenegy lépéssel sem jutottunk közelebb a boldogsághoz. Még mindig csak félemberek vagyunk. És amíg csak a mechanikában lesznek új meg új találmányok és nem a szeretetben, addig nem is leszünk boldogabbak...

— Mondd csak tovább, szolt közbe az apám, hallgatlak.

És közben megtömté a pipáját...

— Értsd meg: mit törődöm én a te röpiülő masináddal, ha vérzik a szívem fele, mert hiányzik a kiegészítő része, pedig csak azzal együtt jelentene egészet, földünk szép gyümölcsét. Erted ezt!

— Ertem.

— A te röpiülő szekereid, nem hoznak azok majd egyebet, mint gondot és borzalmat.

Tudod, hol kellene felfedezéseket tennünk? A hívásban, a hangban, amely a szíved mélyéből tör fel. Tirolban voltam egyszer, az Aostavilágosban. A holdvilágos éjjeleken láttam, amint a szarvasok kijöttek az erdőszélre. Megálltak a fűben és falhangzott a hívásuk. Szobámból jól láttam őket, ezüstfehérek voltak. Egyszer San-Toretto-ból, egy kis falúból nekivágtam az erdőnek és hallottam a szarvasfehenek szelíd hívását. Fiesoleban is laktam, fenn a domboldalon. Ismered a gyíkok hangját? Olyan az, mint amikor a körmünket végighúzzuk a bársonynadrágon. Hát a tücskök, éjjel! És a madarak és minden más. Mind

keres. Mind hív. A nagy átok, amellyel az ég sujtott, ez: a szívekből csak egyetlenegy példányt gyártott. Mindenkinek egyet. Ha azután kettészakad, meg kell találnod a másik felét, de pontosan hozzá kell illeszkednie. Mert kijönben egyedül maradsz egész életben. S ez a tragikus. El sem tudod képzelni azoknak számát, akiknek a szíve nem találta meg a hozzáillő felét.

Akarod, hogy megmondjam előre, mi fog történni és mit fog látni ez a gyerek, ha életben marad? Nos hát, a remények tetőfokán szétfoszlik majd a varázs. A te röpiülő esodáid? Burgonyát és répát fognak szállítani! És az emberek majd azt mondják: Hogyan, hát nem lettünk boldogabbak? — Nem lettek boldogabbak, mert semmit sem találtatok ki a hívásban, amellyel kerestek szívetek másik felét. Még mindig csak a barlangkori kis hangotok van. Dehogy, sokkal kisebb annál. És ezért nem találjátok meg. És aztán megölik a szíveteket, mert túl nehéz lenne így élni. ...Látod, Père Jean, rossz hír van az újságokban!

— De végül is, mondta az apám, talán csak maradnak néhányan, akik ezután is hívnak. Igaz, fiú!!

— Igen, felele Odripano, én is még hívok. Pedig tudom, hogy engem már nem hallanak meg.

Nova-Zámky

Fordította: Kramer Jenő dr.

lelődik. Odarohan a pázsit közepére és rugdalózik, sívítva öcsét a biztos révbé: az árnyas park tövébe vonszolja. Inkább meghal, mintsem túszulni hagyja a gyengébbet...

Vannak már barátai is. Ha új pajtasokat mutatnak be neki a játszótéren, szótlanul végignézi őket és azután kézen fog egyet. Az lesz az ő barátja. Elvonul a többi gyerek elől. Azt akarja, hogy barátja egészen az övé legyen. Nemrég még anyja ölében bujt meg, most pedig már külön örömökre, külön fájdalomra vágyik. Alig szakadt el a szülőktől, máris segítségük nélkül akar szeretni. Aggódo apja néha felfohászkodik: bárcsak megkímélné a szenvedély vilára... De utána rögtön mást gondol: Nem, nem! Hadd éljen! Hadd szenvedjen! Váltsa meg forró könnyek árán a tudást, mert csak így lesz az emberből ember...

Georges Duhamel megfigyeléseit meghatározott szeretet vezeti és valami boldogan szomorú bölcsesség szedi rendbe a gondolatait. Ha a gyerekekről a felnőttekre térnek emlékedésai, a gyerekek pártjára áll, mert minden tiszta kezdetnek szentségét tiszteli bennük. Amikor azt mondom, hogy Georges Duhamel elmélkedik, nem ádram világos képet az elbeszélésnek arról a könnyed és közvetlen módjáról, mely még magyar fordításban is elárulná francia eredetét. Csakhogy *Les plaisirs et les jeux* mindaddig nem jelent meg magyar fordításban, ami annál meglepőbb, ha meggondolom, hogy viszont az a magyar könyv, mely talán legközelebb áll hozzá, *Márai Sándor Csutorája*, sokkal hamarabb megtalálta az utat a francia olvasóközönséghez.

A könyv akusztikája francia (*Márai Csutorájáé is az*), de a gondolatait német, magyar, arab, cseh vagy akármelyik nemzet, jobb és baloldalon egyaránt magáénak vallhatja. Georges Duhamel könyvét nem lehet semmiféle politikai kaptafára húzni. Mi köze van valóban maradandó művészi alkotásnak a politika pergő kaleidoszkopjához? A művészetek programja két szóból áll: de ez a program örök: Szépség és Igazság. A szépség és az igazság teljességének ideálja. Igaz ugyan, hogy a politikai mozgalmak egy része is az igazság jogálatában áll, de ez a hasonlóság nem jelent azonosságot. A művészetek az élet teljességét ölelik magukhoz és e tekintetben hasonlítanak a mélységesen vallásos ember lelki attitűdjéhez.

Georges Duhamel ebben a könyvében, melyet két füzeskájáról írt, „világképet” ad, amint az iskolában mondani szokás. Könnyed eszeveségét nagyon komolyan kell venni. De nem szabad nagyképűsködni ennek a bájos közvetlenségnek rovására, mert hiszen a könyv gyerekekről és játékaikról szól. A gyerekek pedig (szerenésére) nem filozófusok, még kevésbé politikusok, hanem ezeknél hatalmasabb kasztot képeznek: egyszerűen — gyerekek.

(Budapest)

Fenyves Pál.

Csutora lelki rokonságáról

Georges Duhamel: *Les plaisirs et les jeux*. (Paris, 1923).

A gyermek egy méterrel közelebb van még a földhöz, mint mi. Minél jobban megnő, annál inkább távolodik tőle, szinte kinő a természetből. Elárul. Aki közösséget tart a gyermekkel, az a boldog „felöltő” továbbra is érzi az anyatermészettel való ősi összetartozásnak erejét, azzal testvérségre lépnek mind a dolgok, annak kitágul az élete, akárcsak a gyermeké, és ez a megnagyobbodott élet megtelik esodákkal.

A kisgyermek minden pillanatban új esodára ébred. Csodák vannak benne és körülötte. Érthetetlen, váratlan, megdöbbentő dolgok történnek vele. Gondviselő óriásokkal áll szövetségben. Mindenfelől fények csillannak meg tágranyílt szeme előtt, esodó esodák, színek és hangok zúdulnak rá. Csupa megfoghatatlan valami környezi. Ő mégis szeretné megfogni mindegyiket, megfogni és a szájába venni. Milyen édes íze lehet a holdnak, és milyen tejszagú lehet a ketyegő óra! Ő, ha a szájába dugthatná, ha az övé lehetne, megfoghatóan, megehetően az övé... Csodák-esodája az is, hogy egyszerre csak megindul két láb, velük lendül a test, retentő erőfeszítéssel és ravasz körültekintéssel megtalálja az egyensúlyát és a kis ember nekiindul. A lába meghódította a világot. Jár. Feltáru előtte a közel és távol. De máris gonosz ellenségei támadnak. Székek lába gáncot vet neki. Éles kavicsok leskelődnek rá. Mindenütt akadályok szegülnek ellene. Mindez nem zavarja. Ő csak játszik. Játsszik baráttal és ellenséggel. Mindenféle csillogó és színes és mozgó és hangos és síma és csendes dologgal, mert az ő élethivatása, munkája, kenyeré: a játék.

Aki ismerni akarja a gyermek játékeit, aki gyügyőségét hallani és érteni akarja, annak le kell hajolnia hozzá. Aki szeretni akarja a gyermeket, annak meg is kell hajolnia előtte. A francia írók közül talán csak Georges Duhamel szereti ilyen alázatos áhitattal a gyermeket. Azzal, hogy lehajlik, megnő a szemünkben, amikor magasztal, maga is felmagasztosul. Kultúrája bámulatosan leegyszerűsödik a gyermekhez való viszonylatában. Valahogy közelebb kerül a természethez, az anyaföldhöz. A bontakozó élet, megejtő bölcségében és mégis szende érintetlenségével, himnuszba kezd előtte: — Játsszani akarok. — gyügyögi a gyermek.

amikor már megmutatkozott előtte a tagozott beszéd esodája is, amely hatalmat ad neki a gondját viselő óriások felett. Mindennel játszik és mindig játszik. De már nem nyul többé a hold után, hogy a szájába dugja. Megtanult lemondani. És meg fogja tanulni, hogy igazságtalan fájdalommal rohanják meg az embert. Fáj a foga, pedig ő nem így akarta. Akkor hát miért fáj? A kínlódó kis ember ámulva és gyötörőde kérde: pourquoi? pourquoi?

Már ébredze benne a szájalom a gyengébbek iránt. Az áldozatkészség hősi tettekre ragadja. Kisöcse, ez a puhatestű kis „felöltő”, a park pázsitján hempereg. Mit tudja szegény, hogy a parkot egy nagybajszú, öreg óriás őrzi, aki gyilkos szándékot táplál minden pázsitot, virágot, bokrot pusztító gyermek irányában! A mítsem sejtő esöppség vidáman társalog a hűvös fűvel, a szerteömlő napfényrel, a zümmögő bogarakkal, miközben a park öre talán már a közeli bokrok mögött leskelődik. A nagyobbik nem bírja elviselni ezt a gondolatot. Lelkében hatalmas elhatározás ér-

TÜZMADARAK!

Gyönyörű nap volt!
a tavasz végtelen áhitatában:
gyönyörű nap volt!
gyönyörű nap!

Mentünk, megedgettünk.

Fölöttünk
talán szép báránnyelők is úsztak az égen...

Mi azonban nem láttunk semmit, semmit.

Mi
egy régi titkot kerestünk egymás szemében!...

Hol te néztél rám,
Hol én néztem rád.

Alkonyatig
mentünk, megedgettünk így a réten.

Éjfél felé pedig, amikor már minden nesztelenül pihent a csillagok alatt:
esókok röpökde a szánkon!
esókok!

tűzmadarak!

(Budapest.)

Simon Andor.

Megérkeztek a tavaszi kalapmodellek

SZÉKELYNE BÖLCSKEI ERZSI

kalapszalonia
I., Filkötás ucca 13. I.

GÉPIRÁS, SOKSZOROSÍTÁS

Preciz munka!
Olcso árak!

MERNYIK

VII., ARÉNA UT 72. I. 49

PARKETTA ÉS PADLÓBERENDEZÉS

C S A K I S GERO ANDOR
VÁLLALATÁTÓL, VII.,
ROTTENBILLER U. 12.

A mának nyomasztó óráiban, mikor a lehetőségek egyre kisebbednek, a munka még csak a megélhetést sem biztosítja, mikor nyomor, kétségbeesés, öngyikosság példái merednek majd minden embertársunk felé, sokunkban fölülrik a kérdések: miért? meddig? hová még? — Vannak még optimisták, de egyre nő a pesszimisták tábora, egyre nő és úgy tesz, joggal! Mi optimisták vagyunk, — kell-e több optimizmus annál, hogy lapot indítsunk? — de azért nem lesz érdektelen, ha meghallgatjuk az Optimistát és a Pessimistát, ha szembeállítjuk őket, az életigényt és a léttagadással, a hitet a tényekkel. Így tessék elolvasni Simándy Pál és Thomas Mar² tanulmányait. Az utóbbi a pesszimista és sajnos, első számunkban tanulmányának csak felét hozhattuk. Ugy látszik, a pesszimistának sokkal több bizonyítékra van szüksége a pesszimizmust illetően, mint az optimistának. Talán azért, mert ott benn . . . egészen mélyen ő is optimista lenne??

Pesszimizmus Optimizmus

Hamlettel szólva:

Akkor nemesh-e a lélek, ha tűri
Balsorsa minden nyügét s nyilait:
Vagy ha kiszáll tenger fájdalom ellen
S fegyvert ragadva véget vet neká?

Gazdasági életünk rendje összeomlott; a munkanélküliek száma napról-napra emelkedik; a nyomor és szenvedés határtalanra nő; társaink megdöbbentő nagyszámmal menekülnek az önkéntes halálba; mindenféle fenyeget a polgárháború véres árnya; az emberiség új világháborúra készülődik; kultúránk válságba jutott. A gondolat és a szellem szabadsága mindenféle megszűnt; beestelenség és megbizhatatlanság, mint undok és bűzös moscsár kezdi elborítani a világot; rablás, gyilkolás, csalás és sikkasztás mindennapi kísérői életünknek; az ember nem tanítható és nem nevelhető: ostoba és gonosz állat . . .

Van értelme a világnak és értéke az életnek?

Tehát: pesszimizmus?

Ismerjük a bor mámorát. Hitet ad, fellelkesít az életre és szeretetre.

A költő is ismeri a mámort és boldogságot. Ugy jut hozzá, hogy kimenekül a való világból és távoli és idegen dimenziókban épít meg magának egy más; egy *álomvilágot*.

A bor mámor nem ez. A részegség narkozisa úgy vesztegeti meg az embert, hogy *ezt a való világot* mutatja másnak, mint amilyen ténylegesen; rózsaszínben láttatja az életet, ahogy a régiek fogalmazták.

Am van a szívnek még egy harmadik fajta mámorja is. A *Lélek* szent mámorja ez. Csak próféták, apostolok, szentek és hívők ismerhetik. A választottak. A kivülálló és értetlen nép hajlandó a bor mámorával téveszteni össze ezt az elragadtatót állapotot. Mikor Jézus tanítványai Pünkösdkor végre bátran kiállnak a maguk hitével a világ elé, az emberek suttogni kezdik egymás közt: Édes bortól részegedtek meg ezek.

Azonban ez téves magyarázat volt. A *Lélek* részegítette meg őket és nem a bor. És hogyha a századok során volt valami súlyos vétke és tévedése azoknak, akik Jézus híveinek hitték magukat, akkor az éppen abban állt, hogy inkább hittek a bor, mint a *Lélek* mámorában.

A költő elmenekül a való világból egy álomvilágba.

A részeg hamisan látja a való világot: csókolja az utált asszonyt és megöleli a halálos ellenséget, mert egy hazug mámorban szépnek és jónak látja őket.

Nem így a próféta, a választott ember. A próféta nem szakítja ki magát a való világ megítélésé tekintetében. Olyannak látja azt, amilyen valóban. De: a *mai* való világ düledékei, kuszáltságai között és helyén, látja az *eljövendő*, más, jobb és igazabb valóvilágot; abban hisz, azért megkeddi és dolgozik.

Hiszen nézd meg, hogyan is készül az új palota, mely dísz és büszkesége lesz a városnak. Amit látsz: romhalmaz; póznák, állványok, deszkalapok, kusza és éktelen összevisszasága; homokbuckák, gödrök, téglahalmazok bántó rendetlensége; emberi szenny,

mocsok. De menj be az építési irodába és nézd meg a kész tervet s ott látni fogod mi készül, mi bontakozik ki ebből az éktelenségből. Az építő *ezt* látja. A téglahordó csak a romhalmazt.

Pál apostol írja és ez így is van: A hit a *nem látott* dolgokról való meggyőződés és a reményelt dolgok *valósága*.

Tehát: optimizmus?

Karinthy Frigyes egyik kitűnő tanulmányában felveti a Madách-problémát: optimizmus vagy pesszimizmus. Az ember tragédiájának világnézlete?

Egyik sem.

Az élet és világ sokkal több és megrendítőbb nyomort, szenvedést, ostobaságot és gonosztságot hordoz, sem hogy naiv optimizmussal állhatnánk vele szemben. Amint ugyanez az élet és világ a szépségnek, jószágunk és igazságunk is sokkal gazdagabb forrása és a fejlődésnek is sokkal határtalanabb lehetőségeit rejtja magában, sem hogy vele szemben a naiv pesszimizmus magatartásának adhatnánk át magunkat.

Az élet rút és gonosz! Hurrá! — kiáltja Romain-Rolland egyik hőse.

Isten szemléletének fenséges nyugalma és derűje árad abból a filozófiából, amelynek Madách halhatatlan műve a hordozója. A humor magatartása ez Karinthy szerint. A böles és jó Isten mosolya.

A magyar Géniusz ritkás ihletése a vallásos magatartás. Ebbe a ritka revelációba tartozik bele Madách tragédiája, amit mindaddig nem méltányoltunk, mert nem értettük kellően. Művészetet kerestünk benne, vagy filozófiát. Pedig több és más: vallás. A magyar vallás első nagyszerű dokumentuma.

Vázlat

egy apokaliptikus történetfilozófiához

... a középkor embere a menny és pokol között a Sántától megkísértve, Ádámot elárulva, Krisztustól megváltva élt. Menny, pokol, Sátán, Krisztus olyan valóságok voltak életében, mint a nehézkedés vagy az elektromosság. De Kant megdöntötte az Isten-érveket, Darwin a teremléstörténetet. A reformáció megbuktatta az egyházat, a felvilágosodás a dogmákat, a materializmus az Isteneszmét, a cinizmus a morált. Ahol pedig nincs Isten, nincs érték, ahol nincs érték, nincs erkölcs. A kereszténység esődjét követte az idealizmus esődje. Az erkölcs ma álaré, amely mögött cinikus kapitalisták, demagógok, kizsákmányolók és csábítók rejtőznek, akik megosztanak a világ uralmán, miatt az igazi idealistákat kinevetik, agyonhallgatják és agyonsempáják. Az erkölcs konvencionális hazugság lett, amellyel tudatlan pedegeket tartanak féken: a kereszténység pedig kiviteli cikk, gyarmati színes népek számára . . .

... sporttal acélozott, nemzeti öntudattal bíró, katonailag nevelt, vallással felizgatott posztmodern ember, dekadens just-milieu, megkérgesedett puhány és barbár, aki az euró-

Ady az, aki feltársult melléje a maga azonos szemléletével.

Sírjunk azért, de átkaink vadul
Örül, nagy rohamában értjük meg,
Ha mosolyog s csak mosolyog az Úr.

S ha elmulnak az elmulnivalók,
Holnap, ldő, örök élet-tenger,
Táncoltasd majd csak tovább a hajót . . .

Pesszimista vagy optimista tehát az emberi lélek?

A kérdés nincs helyesen felvetve.

Hogy általában az emberi lélek pesszimista vagy optimista-e: ez a kérdés mindenkéltől nem bír művelődéstörténeti jelentőséggel. A tömegember lehet naivan optimista, vagy ép-oly naivan pesszimista: nem dönti el a világ sorsát.

Az ember tragédiája nem általában az ember problémája. Csak a választott emberé. Csak annak vannak olyan problémái, mint Ádámnak. A választottak vállalni nyugszik az emberiség sorsa. Ha ők megállnak a lábukon, megmarad a világ is. Csak az ő hitükből sugározhatik hit, derű a világra is.

Optimista vagy pesszimista-e tehát a választott ember.

Optimista is és pesszimista is. Illetve sem egyik, sem másik.

Lucifer sötét látása és nihilizmusa, Éva elágyulása és lelkendezése ép úgy tendenciái Ádám lelkének, mint a hit és tett. Ádám együtt élt át Luciferrel a romlást és bukást, de minden bukás záróakkordja mégis csak az a szó lesz Ádám ajkain: Vezess új létre, Lucifer.

Mi hát ez, ha sem pesszimizmus, sem optimizmus? Karinthy a humor magatartásának mondja, Ravasz László meliorizmusnak nevezi.

A hívő ember a mosolygó Isten gyermeke, aki túl az optimizmus és pesszimizmus egyoldalú és sekélyes látókörén: isteni távlatok értő és átfogó magaslatairól szemeli a világ folyását, az emberiség sorsát s abban a maga életútját. Nyitott szemmel látja az élet kárhordozatos és szomorú mozzanatát s úgy harcol ellenük, mintha tényleg pusztulásba vihetnék a világot. De egyben szilárd bizonyossággal hisz a végső cél kiengesztelő megoldásában is. Ezért sorsát emelt fővel viseli és hivatását remények között teljesíti. Szakadatlanul hisz egy jobb és igazabb világ valóságában s megelégedve a ma terheiről és gondjairól, a saját önös érdekeinek szolgálatáról: építi emesebb, jobb és igazabb világot.

Elesett, megromlott, széthullt világunknak ezekre a hívő, bízó, mosolygó, tűró, építő és minden áldozatra kész választottakra van ma szüksége.

(Budapest.)

Simándy Pál.

pai nihilizmus radikális forradalmának örvényéből született . . .

... Európa! Góg és kapzsiság, leikiismeretlen államiság, kapitalista pestis, a civilizáció szörnyű gépezete, amely türelmetlenségből, álszenteskedésből és erőszakból van alkotva . . .

... demokrácia? az a művészet, hogyan kell a nép helyett fellépni és lenyírni a nép gyapját: ünneppélyesen, saját nevében, néhány derék apostol javára . . .

... az állam nem hazza. Csak azok zavarják össze a két fogalmat, akiknek hasznuk van belőle . . .

... tessék megnézni, milyen ember jár a nagyvárosokban! Táviróval, távbeszélővel, gépmadarakkal, páncélos hajókkal rendelkező gorilla . . .

... a modern Európa vallása nem a kereszténység, hanem a kibiruzsoázia. A jogart felváltotta a rőf, a Bibliát a főkönyv, az ol-tárt a szatésbolt. És a változással mindenki meg van elégedve . . .

... a kispolgármoralitás lett a dolgok mértéke — a történelem legundorítottabb elfaj-

zása. És ez az ideál, mint Isten függ az emberiségtől..."

... és hogy a nivellálás tökéletes legyen, megszületett a fantom, a behemót szellem, a légnemű semmi: a közvélemény. A közvélemény: a hadsereg, a művészet, a kormányzat, a papság, a társadalom. Nagyobb, mint minden nép összefüggése. Nem lehet megszámlálni, mert képviselőjét nem lehet megjelölni. A közvélemény léte nem teremt helyzetet. Nincs felelőssége. Nem nép, nem generáció, nem közösség, nem társaság, nem osztály, nem lélek. Elvont úr, kietlenség, semmi. Senki. Egy gonoszul megfogalmazott mindenki. A legveszedelmesebb valamennyi hatalom között, mert a legsemmitmondóbb. Indolens, amely nem ért semmit és nem is akar érteni. És mindenki benne van: király, miniszter, katona, tanító, újságíró, bíró, művész..."

... a pap: újságíró. A tudós: újságíró. A művész: újságíró. A sajtó lenyelte a valóságot, a tudományt, a művészetet — a politika nevében. A politikát lenyelte a pénz és belehalt. A rothadó pénz levegője terjed Európán fölött..."

... az uralmat a középszerűség vette át. És, aki ezen a középszerűségen kívül áll, telve van vérszkiáltással és átkokkal..."

... a festészet megfeneklett: az expreszszionizmus nem a festők, hanem az elméletírók találmánya. A tudományba beletalálódott az ucca frivol tónusa. A zene értelmét vesztette; ma már nem alkotnak, hanem instrumentálnak. Az ész uralkodik az érzésen. A nacionalizmus a frontszellemből született és gyilkos tömeghangulat lett..."

... Amerika tipikus földje a korlátozott határu lehetőségeknél. Amerikának nincs fantáziája. Exakt. Bornirt. Amerika az emberi lelket kielejtette, mert nem lehetett kiszámítani..."

... és az emberiség jövője Amerikától függ. Ha Amerika a legközelebbi ötven esztendőben tovább halad a kapitalista imperializmus útján, akkor a világra folyton folyvást növekvő nyomást fog gyakorolni. növeli a gazdag Ujvilág és szegény Ovilág között levő különbséget, a kizsákmányolt nemzetekben felébreszti a gyűlöletet és ezt követi az egész földre kiterjedő lázadás, mely abban kulminál, hogy az Amerikával szemben fennálló tartozásokat nem fogják elismerni. Ezt követi a háború és ez a háború addig fog tartani, amíg Európából nem marad meg semmi, Amerika pedig teljesen elszegényedik. Eredménye pedig az lesz, hogy Amerikában kitör az osztályharc, a föld lakosságának fele meghal éhségtől és járványban, végül az emberiség egyszerűbb életmódra tér vissza..."

... amit elbeszéltek az a legközelebbi két évszázad története. Leírom azt, ami következik, ami nem következhetik másképpen. A nihilizmus győzelme... ez a jövő már ezer jelben beszél, és a sors már mindenütt jelentkezik... a kereszténység alkonya, vagyis a morális világmagyarázat alkonya... a demokrácia csak elfátyolozott anarchia... embertelen munkarabszolgaság... a nivelláló demokrácia theoretikus emberének győzelme... a földet hamu takarja, a csillagok elhomályosulnak s minden sivataggyá lett föld azt kiáltja: Terméketlen! Elvesztett! Nem jön már több tavasz!..."

... a XIX. század világnézetének oszlopai összedőltek és összedőltek az erre a világnézetre alapozott birodalmak és kultúrák. Leomlanak a monarchiák és demokrácia államok — nem az egyik vagy másik államforma krízise ez, hanem magának az államnak a krízise. Nincs erős és állóképességű állam. Egyik sem tudja, mit hoz a holnap..."

2.

Kierkegaard, Dosztojevskij, Nietzsche, Pannwitz, Klages, Spengler, Mereskovszkij, Berdjajew, Rolland, Coudenhove, Verwey, Weber, Seidel, Trubetzkoy, Bie, De Chair, Bayhofen, Unamuno, Proust, Sydow, Breyssig, Lessing, Ghandi, Strindberg, Russell, Adams, Valéry.

3.

Lessing jóslata: a történelem kapujában a földre ellenséges hatalom lépett. A szellem megállította az organikus életet, a lélek te-

Dallos Hanna fametszete

remtő lendületét. A lélek: a természet, a miliárdarcú eleven forma, a kimeríthetetlen mélység, a forró odaadás, a tündöklő és izzó mámor. Tropikus bőség. Szenvedélyes tékozlás. Öröm.

A szellem a hívős és hideg tudat. A szegénység. A szürke, konok, merev halál. A szellem hadjárata a lélek ellen: a természet és a természetesség kiirtása. A szellem megalkotta a jogot, erkölcsöt, államot, törvényt, tudományt, technikát. Megfékezi az ösztönt. Egyformásítja az embert. Megláncolja a szabadságot. Kiirtja az érzést. Letarolja az erőket. Meggyilkolja az őserdők és óceánok állatit. Feltúrja a földet és megfertözi a levegőt.

A pusztulást nem lehet megakadályozni. A szellem ereje egyre növekszik és a lélek ereje egyre fogy. Az erkölcs (belső technika) és a technika (külső erkölcs), a tudomány (a szellem vallása) és a tudat (a vallás szelleme): a szellem irtózatossá és legyőzhetetlen hatalmának jelei és már régen elmúlt az az idő, amikor még szembe lehetett volna szállni vele.

Mi a jövő? Morális rabzsolgaság. Irtóhadjárat a természet ellen. A tudománynak, mint vallásnak, győzelme s a tudat végül megfojtja az ösztönt, a természetet, a lelket.

4.

Berdjajew: olyan időben élünk, amely az antik világ összeomlásának felel meg. Új középkor következik. Új éjszaka. A történelemnek ismét elmúlt egy napja, alkonyatban élünk, körülöttünk minden egyre sötétedik. Ebben a sötétségben mindaz, aminek a világszágban értelme és jelentősége volt, megszűnik. A körvonalak elmosódnak. Az ember elveszti tájékozódási képességét. Megvakul. Gondolkodásának minden kategóriája reménytelenül és vigasztalanul előregedett, használhatatlan lett. Minden szétesik. Növekvésnek induló szándékok letörnek és elszáradnak. A XIX. század világnézetének alapjai leomlanak. A világháború megmutatta, hogy ma már erkölcsi, jogi, igazsági nézőpontok nem számítanak. Az egyedül jelentős történelmi tényező: a reális hatalom. A bolsevizmus és fazizmus az összeomlás tünetei. Az agonia (minden történelmi agóniáé) a gazdasági materializmus, az amelyik mindent az anyagból magyaráz s amelyik azt mondja, hogy minden, ami nem kézrelfogható anyag, illúzió és csalás. Széthullás az apró népek nacionalizmusa — mert már megszűnt a közös emberiség összetartó gondolata. Széthullás, összeomlás, alkonyat, sötétség, éjszaka.

5.

Mereskovszkij: Európa katasztrófája az egész emberi nem katasztrófája. Nem is történelmi, hanem kozmikus. Arról van szó, ami Sodoma és Gomorrha esetében történt. Atlantisz esete. A tünetek teljesen egyformák. Ami ma Európában van az a vesztést érző ember eszeveszett dühöngése. Fajtalanság, háború, vérengzés, istenkáromlás, gonosz gyilkosság, értelmetlen, aljas örgöngés, förtelem és irtózat. Az ember ne segítsen azt, hogy ilyesmiben hisz. Mi benne a valószínűtlen! Atlantisz elsüllyedt, Platon korában még tudták azt is, hogy miért. Sodomát és Gomorrhát elnyelte a tűz és a tenger. Ez nem történelmi, nem ter-

mészeti, nem lelki folyamat. Ez az Istennek és az Embernek a dolga. Mindennemű tudomány otromba és hiú gög, ha az ember és Isten transzcendens viszonyának egyedül és kizáróan döntő jelentőségét kétségbevonja, sőt mindennemű gondolat szegényes, földhözragadt, alacsony és buta, amíg nem érzi a viszony egyedüli fontosságának lehelletét. És, aki érzi, az megérzi, hogy a viszony megromlott. Isten levette a kezét erről az emberiségről, Sorsa nem lehet más, mint Atlantiszé. A katasztrófa már száz jelben beszél. Európa meggyulad, fellángol és elég — aztán megnyílik alatta a pokol és a tengerbe süllyed.

6.

Proust: „megátkozott nemzedék, mely arra kényszerült, hogy hazugságban és hitzegésben éljen, mert tudja, hogy kívánsága, az, amelyek minden élőlény számára az eleven élet gyönyörűsége, gonoszított, megvetetté vált és el nem ismerhető; kényeszerűség megtagadni Istent, mert ha az emberek keresztények is, a vádoltak padján ülve a Megfeszített képe előtt s az ő nevében, rágalomként vissza kell utasítani azt, ami életük tartalma; angyaltan gyermekek, mert anyjukat egész életükben, még anyjuk halottas ágyán is, meg kell tagadniuk.” — „Elrejtett, azonban tekintélyes számú része az emberiségnek, amelyet ott látni, ahol nincs, amely arcátlanul ott akar lenni, ahol nem lehet; amelynek híve ott van a népben, a hadseregben; az egyházban, a trónuson és a fegyverházban; amely veszélyes és benső bizalomban él az ellenséges verségű emberekkel, ezeket kívánja, játszik velük, akiknek elbeszéli saját vétkeit úgy, mintha idegen vétkek lennének — a hazugság és vakság megkönyvít játékaikat, azt a játékok, amely évről évre nyadtába válik, egész a szégyen napjáig, amikor az állatszeli-dítőket a vadak fel fogják falni.”

7.

Közhangulat. Történelmi atmoszféra. Műszóval: katasztrófizmus. Rettegés a végtől és a vég látása. Bomlás, mint rendszer. Feltartóztatlanul dekadencia. Egyetemes mérgezés. Elfajzás, mint járvány. Az élet elszegényedése. A szépség gyalázata. Örömtelenség. A kínzó gyötrelm alig elviselhető foka. Vigasztalás senkiben és semmiben. Minden nagyság bukása.

Azt mondják, hogy a tények beszélnek. Nem igaz. A tények szótalanok. Beszélni csak az ember tud. A tények nem juttatnak. A halál szótalan tény. Az ember jajgat, hogy meg fog halni. Hogy meghalt. Meg van mérgezve.

A tények ma is olyanok, mint mindig. Mint a kövek. Nem mondják, hogy igen, vagy nem. Van pénz, miniszter, vallás, könyv, gyalogút, házasság, kecsi és fegyver. De megkeresedett. Nem a tény, hanem a tárgy. A méz ma is édes. De az íny nem élvezi. A tej ma is tej, de a gyomor kiokádja. Az élet kozmikus, avas, keserű. Megromlott. Dögszaga van.

8.

Mindenkit fel lehet szólítani, hogy ellenőrizze mi történik. Tessék elővenni bármiféle igazságot. Ilyen primitív valamit, amilyen: légy őszinte.

Őszintének kell lenni. Ezt fogja mondani mindenki, semmi kétség. Nemesak azért, mert tanulta és hallotta, nemesak a társadalmi illuziókért érdeklében, amely arra utasítja, hogy tartsuk meg a szépséget és erkölcsi intakt-ság látszatát. Ezt fogja mondani: légy őszinte, mert érezi fogja, hogy ez valami helyéből kimozdíthatatlan akarat kifejezése. Igazság.

Mindenki belátja, hogy az őszinteség elsődleges követelmény. Elhiszem. És aztán mindenki nézze meg, mit csinál belőle. Hogyan hajtja végre az őszinteséget. Mindenki azt fogja látni, hogy, amikor végre kellene hajtania, akkor hazudni fog.

Miért? Kell, hogy mondja mindenki. Igen. Elhiszem. Ezt is elhiszem. Az ember nem lehet őszinte. Vagy, ha lehetne is, nem akar. Őszinteségből olyan hátrányok származnának, amelyek visszavetnék. Nem tudna szóba állni az anyjával, feleségével, barátjával. Nem tudna érvényesülni. Magára dühítőné társait és feljebbvalóit. Meg se tudna élni. Egyedül maradna. Az ember sohasem volt

»PLASZTIKA«

GYÓGY- ÉS DIVAT FÜZŐSZALON
V., LIPÓT KÖRUT 28
TELEFON 17-1-72

MEGBIZHATÓ, OLCSÓ!

OPTIKA
FOTO-KINO

PRECIZ
MODERN
MEGBIZHATÓ

HELLER
RÁKÓCZI U. 27

és sohasem lehetett őszinte. A hazugság nem a mai kor találmánya. Mindig hazudtak. Mindig így volt. Elhiszem. Ezt is elhiszem.

Mindig megvolt a jó és rossz között levő ellentét, a jó és rossz vegyülete. Mindig őszinték akartunk lenni és mindig hazudtunk. Mindig csak akartuk a jót és sohasem tettük. Mindig rajtunk kívül fekvő körülmények, sőt velünk ellentétes kényszerek voltak azok, amik a jót nem engedélyezték. Az ember mindig akart és sohasem sikerült neki az, amit akart, bármilyen erővel akarta.

Nem is ez a baj. Nem az a baj, hogy őszinték akarunk lenni és hazudunk. Nem akarunk őszinték lenni. A mi gonoszságunk nem a jó gonoszság, a tragikus és megtört akarat gonoszúsága, amely megbocsátható és megbocsátatik. A mi gonoszságunk a rossz gonoszság. Nincs mögötte küzdelem. Nem tragikus. A jó és rossz összetétele bennünk hősietlen és terméketlen. Nem kiizdink. Már megadtuk magunkat. Még mielőtt harera került volna a sor. A jószág bennünk gyenge és bátoratlan. Azt hisszük, hogy a jószág ostobaság. Meg se kíséreljük. Azt mondjuk, hogy

aki egy igazságot végre akar hajtani, mániákus. Az igazság örület.

Az igazság örület. Minden jóakarát hiába való. Az idealizmus csalás. A nemesség ostobaság. A hősiesség veszedelmes és korlátolt emberre vall. A vértanúk szamarak voltak — amennyiben voltak. A hősök csalók. A lovagiasság legenda. Az önfeláldozás mítosz.

Ezzel szemben minden gonosz hasznos. Minden nemtelenség okos. A gyávaság józan-ság. A hazugság, képmutatás, csalás, árulás termékeny életrevalóságok.

A rosszat elnevezték életfeltételnek, így származott a kor cégtáblája: „a szükséges rossz.” És addig nevezték szükséges rossznak, amíg elfoglalta a helyét a szükségtelen jónak.

Gazemberség mint ideál. Csirkefogás mint életél. Szemtelenség mint a társas érintkezés alapformája.

Ne ütközzön meg senki. Csak végig van gondolva. Mindenki tudja, hogy így van. És, aki nem vallja be, még ezenfelül is hazudik. (Folytatjuk).

(Budapest)

Thomas Mark.

Ráles a halál gyerekre, vénre

Végtelen derüvel feszült az ég a föld föl, mint egy óriási ragyogó sátor. Minden, ami az életben öröm, kedv, erő, bőség, ez alá a tenger kékség alá gyűlt, boldogan nyújtóz-kodva, névkedve.

Gyönyörű nyáreleji délután volt, s a mezei munkában: szénagyűjtés.

A fél falu kinn sürgött a réteken. Dudás Mihály portáján, otthon, csak az öreg Dudásné maradt, meg az unokája.

A kis Mihályka sebesen rohant haza az uccáról, hevesen becsapta a kaput és kiabálva fordult a konyhába.

— Nagyanynaa! adjon vizet!

Az öreg asszony, aki benn matatott valamit a hátsó házban, az ordításra lassan kiseszozogott.

— Szomjas vagyok!

— Az öreg ordíts úgy, he!... Mindjárt rád-huzok! Hát nem tudsz rendesen szólni, te! ... te mocskos!

— Adjon vizet, mondom! — követelőzött türelmetlenül a gyerek, még hangosabban.

Az öreg asszony dühös lett.

— Ne félj, nem veszel szomjan, te csúf-ság, te! Így kell azért kiabálni!! Fellármázod az egész falut azzal a nagy hangoddal, te bitang! Itt vagyok, nem tudsz tisztességgel kérni, he...! Úramisten! Jaj-jaj! Mi lesz belőled, mi!? Megvered még majd az apádat is, te rongyos! — sápitozott, fulladozott vén Dudásné. A szavak megnyesve, nyomorékan bukdácsoltak ki foghíjas szájából, egymásba akadtak, majd megfojtották. Közbe ide-oda tipegett, bögrét keresett, mert a vizeskupa tetejét, amiből inni szoktak, nem találta a helyén.

— Már a kupa tetejét is chánytad! Hol van, mi...!!

— Nem is volt nálam! — felelte Mihályka.

— Eriggy, mert szájon ütök! Hát hová lett volna! Nem maradhat már töled semmi épen, te csipás!... Te!... Rosszabb vagy az eleven ördögnél!

Amint teleöntötte a bögrét, egy esomó víz a földre loecsan.

— Ne! igyál! dagadj meg tőle!

Mihályka mohón teleszívta magát, mint-ha három napja nem is látott volna vizet. Aztán kifordult a konyhából, kieresztette a hang-ját autótülköt utánozva és végigfutott az udvaron, hátra a koeciszinbe. A tyukok, csir-kék éles kitynyéssel ugrottak el előle, amittől rémült kodásolásba kezdtek szertesztét a töb-biek is, mintha egy gonosz szél bolygatta volna fel az egész udvart

Mihályka a szinben megkereste az ostarát, melyet a mult heti vásárból hozott neki az apja, és fölmászott vele a ganajdomb mellé tolt szekérrre, az elejére állt és nagy komoly-sággal hajtotta, nógatta a rudhoz gondolt ökröket.

— Cselő Hajas! Bodor nee! — csapkodott az ostarával.

Okos arcocskája megtelt a játékkal. Szeme villogott, mint két fényesre csiszolt fekete gyémánt, amibe évezredek keménysége gyűlt föl. De az élet lüktető melege aranyárga fénnnyel vonta be ezt a két csepp bolygót. Ő, ezek az eleven mélységek! Hogy elfogta édes-nyáját a gyönyörűség, ha beléjük nézett. — Ezek az én kis lámpáim! — mondta boldogan és megcsókolgatta őket. Mihályka pedig huzódzott és kaegott.

De most a szekér elején állt és figyelte az ökröket. Ott lépegettek azok előtte, farkukkal ide-oda csapkodtak, olykor a hasuk alá rugtak és fejüket legyökéskedve, idegesen kapkodták a járomban.

— Ne, lusta nee! — suhintott ostarával a két lomhán mozgó legyes állat felé.

Alkalmasint szaporabban lépkedhettek az ökrök, megelégedés ütött át az arcán és abba-hagyta a csapkodást. Összeszorította száját, fütörészni próbált de nem sikerült: a levegő csak süstörögve jött ki rajta; nem baj, majd sikerül egyszer! Közbe az ostar nyelét néze-gette, forgatta a kezében: szép, cifra faragás ékesítette, mint Göncölszekér korekeinek a külőjét.

ŐSZI NAP.

Rilke

Uram, itt az idő. Vége a nyárnak.

*A réten bocsásd útnak a szelet,
S a napórákra fektesd csendben árnyad.*

Adjál még egy-két délies napot

*A késői gyümölcsnek, hogy megérjen,
S a nehéz bor, betelve édességgel,
Teléve nyerje a dús zamatot.*

Kinek most háza nincs, az már nem épít.

*Ki egyedül van, soká így marad.
Vigyáz, olvas, ír hosszú lapokat,
S a faszorokat szédösen járja végig
Nyugalmanul, rügyfakadás alatt.*

A PÁRDUC.

Rilke

*Annnyit jár fel-le a szük rács megett,
Hogy fáradt szemre már semmit se lát.
Elébe tiltón ezer rúd mered,
És ezer csarúd mögött nincs világ. —*

*Karcsú, izmos lába hang nélkül dobban,
S lépte, ha szük körében elhalad,
Néma erők tánca egy középpontban,
Melyben tompultan áll az akarat. —*

*Néha kinyílik a szefüggöny gyengén,
Nesztelenül. Egy kép tán behatol,
Végigfut a tagok mezfeszült csendjén,
S elhal a szívben valahol. —*

(Budapest.)

Pál Endre.

— Ez már aztán szép ostar, — dicsérete hangosan. Tünődő álmélkodásában megféle-kezett az ökrökről is, amik azóta már talán tilosba fordultak az egész szekérrrel és telhe-tetlenül harapnak a düllőt melletti lucer-násba.

— hm... bizony. Szép ostar e! — és fágra nyíló szemmel bőlíntott egyet elismeréséül. — De ki tudta így kicifrazni, az any-ját...! Ha nagy leszek, én már csak ilyen ostarral fogok járn.

Kidüllesztette a mellét és akkor hirtelen szétomló porhanyós kacagás csordult ki a szá-ján. Eszébe jutott, amit mostanában többször mondott neki az apja, inscelkedve, megosik-landozva apró húságát: — Te vagy a leg-szebb kakas a trágyadombon!

A ház oldalánl egy négyszögletesre na-gyolt, vastag gerenda fekiúdt. A gerendán egy kopott zománcú mosdótál, egy nagy bá-dog fazék és több felfordított köcsög volt.

Dél előtt idetűzött a nap, de délután a ház-nak ez az oldala került árnyékba.

Özvegy Dudásné kiűtött és leült a gerenda végébe.

Egy darab kenyéret tartott csontos kezé-ben, amit apró darabokban morzsolgatott a szájával; alsó állkapcsa gyorsan és tapoga-tózva mozgott, néha majdnem beleveszte a felsőbe. Olykor egy-egy morzsát dobott a kö-réje sereglert, cigánykodó baromfi-népnek. Ezek egészen a közelébe furakodtak és né-hány bátrabb fül is ugrott, hogy belesípjen a kenyérbe. Dudásné fenyegetően rájuk emel-te a kezét:

— sssss...! te szemtelen! — vetette közé-jük fonnyadt hangját, amittől azok szétugrot-tak, hogy majd újra összeösdüljenek, egyre gyarapodva, mert az udvar végén kapargá-lók is odarohantak, ha észrevették a gyüleke-zetet.

De egyszeresak elmosódó tekintettel bá-mult ezekre a veszekedő jószágokra, mintha nagyon közel, vagy nagyon távol lettek vol-na tőle. Lenyelte az elmálasztott kenyéret és fölsőhajtott:

— Jaj-jaj... istenem, istenem... szegény Márton fiam. Ki tudja hová temettek, talán minden tisztesség nélkül, — toltul lelkebe vá-ratlanul az első fia emléke, aki elesett a világ-háborúban.

Mikor az utolsó falat kenyéret is betette szájába, az ölébe helyezte kezét, ezt a két szá-ras ágat és úgy ült egy darabig, esőndesen, belemerülve a semibe. A csirkék, tyúkók szétoszlak, éhesen, mint ahogy összegyűl-ték; szegény jószágok nem lakhattak jól soha; csaknem azzal éltek, amit itt-ott fölkapartak maguknak.

Mihályka előkerült az udvar végéből. El-unta az ökrőhajást és kezében az ostarával a kapunak tartott.

Nagyanynya rászólt:

— Hova csavarogsz már megint!

— Csak ide ki, az uccára, na! — duzzog-tott a gyerek szokása szerint, ha úgy érezte, hogy okatlanul szóltak rá keményebben s meg sem állt.

— Ne vidd el az ostar, mert elhagyod.

— Nem a magáé!

— Hát a kis tülködöt is nem evesztetted? Mi? Megállj csak, ezt meg majd elveszi töled valaki!

— Dehogyan veszi! — mondta Mihályka és kilépett a kapun.

— Nem haj-t ez sem a szóra, sem a veré-re. Hét ördög van benne! — motyogta Dudás-né, magába maradv.

Föl akart állni, hogy utána nézzen vala-minek. De mégis maradt. Olyan jó volt nyu-galomban ülni egy kicsit, most nincs semmi, ami zavarná. Csak ő van itthon, meg az öreg ház. Almosás terül rá, de különös, a gyom-rát nehézkén érzi. Nagyobb darab kenyéret szeggett magának, mint kellett volna, talán at-tól? Lehet.

Asított.

Eljutok-e vasárnap a temetőbe! Virágot kellene vinni.

Talán ma még egy kocsi szénát is haza-hoznak estére... Csak eső ne legyen. Körül-pillantott az égen: tiszta kék volt.

Azt mondta Márton, hogy készítem ki a zsákokat? Mit akar ő a zsákokkal!

Hajh, Szűzanyám!

Mozgásművészet

Canárképző szeminárium

Fái Boris

V., Visegrádi ucca 14. sz.

KATONA DR
JOGI SZEMINÁRIUMÁT

ÖSMERI MINDENKI
1V., CALVIN TÉR 2. SZÁM

A ruhájával kezdett babrálni, jobbra-balra hajtogatta a ráncokat, nézte a lyukakat.

Hanem egy kis idő múlva megelégedte eszöndes gunnyasztásával. Szétnézett az udvaron és amikor tekintete a fatartóra esett, eszébe ötlött, hogy talán a konyhában üres a fűskosár. Fölkelt, betepegett és egy kitöredezett fenékű kosárral tért vissza. Megszedte száraz gallyal, bepecsélte és letette a tűzhely elé. De amint ki akart egyenesedni, hirtelen elakadt a lélekzete; alig bírta valahogy kihúzni magát. Megijedt és leült az ágyára, amely a fia házassága óta a konyhában volt.

— h...h... lihegte kétségbeesve és elkecseregetten. — Már azt tudtam... nem állok többet föl. Istenem, édes teremtom!... könyörülj meg rajtam! Mért nem veszel magadhoz? Uramisten!... még hamarabb nyomorék leszek... míg rám kerül a sor... Szűz Máriám-anymám!... itt már csak mások útjában vagyok, magamnak meg terhére... Máriám-anymám!... — Csukló sirásba veszték öreg szívének panaszai. A kezeit tördelte, azokat a munkától megört kezeket, amik hiába szorgoskodtak, hiába gyűjtöttek, mégis üresek maradtak; semmit nem tudtak megőrizni az ő számára; mindenéből kifosztotta az élet.

Lassan elcsendesedett, de egészen nem tudott megnyugodni. Sajátságos belső izgatottság feszült szét a lelkében. Az a gondolata támadhatott, hogy jó lesz, ha olvas valamit az imádságos könyvből, ettől majd vigasz és édes békeség fog rá szállani.

Föllállt, megkereste a pápaszemét és bement az első házba, hogy elővegye az imakönyvet. Ez a fiókos szekrény tetején hevert, egy csomó haszontalan holmi között.

Az öreg asszony elérte a szekrényt, fölnyult az imakönyvért, de alighogy megragadta, úgy érezte, mintha valaki megmarkolta volna az egész belsejét. Éles fájdalom futott végig rajta és mielőtt hang jött volna ki a torkán, lerogyott a földre. Csak a zuhanás tompa zajra rejtőzködött el a szoba sötét sarkaiba.

Az imakönyv összegörbödte mellé hullt és szétnyílt valamelyik imádságnál. Két szentkép kiesett belőle.

Mihályka, talán éppen ebben az időben, a két Ötse gyerekkel, meg a csordás kislányával játszott.

Ötse Pisti kiengedte a vályúból a vizet, ami a kapu alatt kifolyt az ucai árokba és most ez elé építettek gátat a porból.

— Gyorsan Pisti! hozz még egy marok földet, itt van már a víz, — mondta Mihályka.

— Gyűlik már!
— Áttöri a gátat!
— Hová tegyem! — kérdezte, tele marokkal közéjük guggolva a kis Julis.

— Ide ni!
— Nem oda, a szélire! — kiabáltak harsányan, sürögve, forogva.

— Ne félj, nem megy ezen át, — bizott a gáthoz Ötse Jani.

A kevéseke víz gyűlt egy darabig, aztán elakadt.

— Nem adja már!

Pisti befutott a kapun, hogy megnézzé, nem dugult-e be a vályú luka. De a vályú már üresen állott. Hanem a csapoló nyílása alatt egy dézsa volt tele vízzel. A gyerek föl akarta borítani: nem bírta. Hát kiszólt a többieknek:

— Mihályka gyere, meg Jani is.

Azok bejöttek.
— Nézzétek, ehe! — mutatott Pisti a telt dézsára. — Döntsük fel!

Nekirugaszkodott mind a négy kölyök és sikerült is.

— Siessünk! Meg kell erősíteni a gátat!

Sebesen hordtak még néhány marok földet az apró torlasz tetejére és nézték, hogy gyűlik a töcsa.

— Jó mély lesz, — örvendeztek ennek a semmiségnek.

Azután beleléptek és tocsogtak benne.

— Meleg, mi?
— Az.

— Ilyenben kéne fürdeni.

— Igaz-e, Jani, a multró eső után úgy elrekesztettük a vizet, hogy térdig ért.

— Ugy ám!

Mihályka a gát elé ment.

— Rálépek, — mondta kötekedő szemmel.

— Ne engedd el a vizet! — ordított rá Pisti.

— De!

— Megütlek, szaros! — meredt rá Jani s a szeme megforgott a düh párájában.

— Abban a pillanatban Mihályka gonosz arccal rátaposott a gátra. A víz nyomába tólt és gyorsan apadt a töcsa.

Jani egészen előntötte a méreg. Lehajolt, fölkapott egy csomó sarat és szembe vágta

vele Mihálykát. Az köpött egyet, fölkapta a földről az ostorát, de Jani akkor már berohant a kapujukon. Mihályka utánna iramodott. Az udvarban meglátta Jani édesanyját, aki az udvar hátuljából jött elő, egy batyu lapuval a hátán.

— Marakodtok már megint!! — szólt rá a két gyerekre.

— Mihályka verekedik.

— Majd adok én neki! Nem férsz a bőrdöbe, te!

— Te meg sárral dobálsz! — kiáltott közbe Mihályka és megfordult.

— Már megint piszkolódtok!! Letöröm a derekatokat... Hol van Pisti?!

A gyerekek éppen akkor jöttek be, Mihályka meg kismofordált magába nyelt indulatával.

— Csupa sár vagy, meg a ruhád is, — szólt kinn hozzá a kis Julis.

— Kap ezért még Jani, ne félj! — határozott Mihályka és hazafele indult.

Az ő házuk száz méterre lehetett ide. A portájuk egyik oldalánál a pap kertje támaszkodott farral, a másik oldalán pedig egy özvegy asszony üres telke állt, tele gyümölcsfákkal.

Mihályka lassan becsukta a kaput és a ház mögött levő kúthoz sompolygott. Utközben látta, hogy a konyha ajtója nyitva van és csirkék máskálnak benne. Örült, hogy a

VERHOVINA.

*Vaszil gazda a Verhovinán,
egy félhold földje is van talán,
kukoricát vetett belé,
és ha istenke is úgy akarja,
félre puliszka bőven lesz az asztalán.
Az istenkének segítni kell,
mert néha bánatnak a hegyek.
Az erdőszéli kalyibában kint lárma
[éjszakánkint]*

*Vaszil és a három nagyobbik gyerek.
Ó furesza szörnyű éjszaka!
Puliszkás álmat küldtek a hegyek.
Ó furesza szörnyű éjszaka!
A kukoricán átgyázolt egy vaddisznósereg.*

BIMBÓ KINYILIK.

(Kórusvers.)

*Bimbó kinyílik,
virág lehullik,
és egyre súlyosabb az életünk.
Gyárak leállnak,
földek kiégnek,
nem terem itt már csicsóka se.
Lapos tarisznyád hátadra véve
indulhatsz ember a szemed után!
Határok húzódnak,
sorompók csapódnak,
jőjj vissza ember,
gyenge vagy egyedül!
Várunk rád, várunk,
dűlőutaknál, erdőnek mélyén, völgy-
[kattanokban],*

*és sokan, sokan, sokan vagyunk!
Vágyjal magadnak göresös dorongot,
faragj magadnak farulyát, kürtöt,
és fújjál siklító harci éneket!*

EGY HULIGANHOZ.

*Szegény embertársam,
sajnálak téged.
Egészséges vagy.
Eszel.
Izol.
És a ringó erdők nem tetszenek neked.
A lámpavas a technika csodája,
a legelsőre kösd fel hát magad!
En búcsúzóom tőled,
ideges vagyok talán
és költő vagyok egészen biztosan.
Halálig sem fárasztanak el a végtelen utak.
dalolva cípelem halhatatlan bánatomat,
dalolva keresem eszmélőtűt kedvesemet,
ki vidáman vár reám
egy óriási kék hegyen.*

(Budapest.)

Sáfáry László.

nagyanyja nem volt ott és így észrevétlenül menetett tovább. Az ostorát letette a kút mellé, a vályú elé állt és elkezdte mosogatni piszkos arccoskáját.

Mikor kész volt, lerázta kezéről a vizet és ahogy tudta lecsapta az arcáról is. Eppen akkor egy veréb szállt föl a kútból; a kövek között fészkel. Mihályka látta ezt már más-kor is, de most kíváncsi lett, szeretne volna kifürkészni a fészket. Odament a kúthoz és belenézett; nem sokat látott még ábujjhegyen sém; nem tudott áthajolni a kaván. Vegig nézett az udvaron, aztán fölmaszott a vályúra és a végébe térdelt. Belehajolt a kútba; de fészket sehol sem látott, csak verébpiszkot a köveken és a résékből egy-egy kiálló szalmabálát. Mélyen csillogott a víz, az ég egy darabját rejtette és lenről föl nézett valaki. Belekialtott a kútba:

— Hej!! — Öblös hang lett belőle, mintha egy olyan ember szólt volna, akinek akkora torka van mint a kút. Kinyújtotta az egyik karját, lenn is kinyult egy kar.

— Gyere föl! — kacagott le a tükörképének. — Beledobok egy követ, gondolta később.

Leszállt a vályúról, ökol nagyságú követ keresett és újra fölmaszott.

— Jössz el a kúttól! — vélte hallani apja hangját, ahogy haragosan rá szokott kiáltani. ha a kút körül máskált. Megrezzent és körül-nézett: nem látott senkit. Kiált az udvar közepére, hallgatózott: sehol senki.

Újra föltérdelt a vályú végére, belebámolt a kútba, kinyújtotta a karját és elengedte a követ. Látta, hogy a mélyből is száll föl egy kö. Mikor ez leért, az meg éppen ki akart bukni a vízből, egy mély esobbanással váltak. A víz tükre szétbomlott, sötét és fényes foltok futkároztak rajta, majd lassan megint összeállt lenn a régi kép.

Szép volt.

Megesínálta megegyszer. Most egy fél tég-lát dobott a kútba. Még nagyobb esobbanást hányt föl a víz és a kövek közül riadtan szállt föl egy veréb.

— Jó lett volna leütni, — villant eszébe Mihálykának, amint a madár közel az arcához surrant el.

Újra vizsgálni kezdte a kövek közti réseket, óvatosan előbbre hajolt és úgy nézegette körül a kút falát. Attól való félelmében, hogy bele talál esni, különös szorongás töltötte el; ilyen csak álmban érzett. Az egyik térdét hátrább húzta egy csöppet, de mikor ránehezedett, hogy a másikat is utánna vige, lecsúszott vele. Roppantul megrémült és akaratlanul is előre rántotta magát. Elvesztette egyensúlyát, karjai bebesaklottak és testével ráesett a kút kavájára. A káva rozoga, korhadtas felső gerendája megbillent az ütődéstől és a következő pillanatban Mihályka befordult a kútba. Borzasztó aggodalom szorította el a torkát, fulladást érzett, a szájá kiáltást mimelt, de a hangja elakadt valahol. Már majdnem a vízhez ért, mikor felengedett a melle és dermesztő sikoltást lökött ki a torkán. Hanem elveszett a hatalmas esobbanásban, ami követte őt és rögtön elhagyta az eszmélete. Még egy darabig kapálózott a karjával, meg a lábával, kis teste göresösen meg-rándult, majd lassan elmerült. Csak néhány buborék imbolygott föl a vizen.

Aztán ásitó, hús nyugalom terpeszkedett el a kútban. A esendje, mintha babonásabb lett volna, mint eddig volt; lelket kapott Mihálykától.

(Budapest)

Habán Mihály.

PERGA
PAPÍRIPARI ÉS
KERESKEDELMI
VÁLLALAT
BUDAPEST
V., SZABADSÁG TÉR 18
(TÓZSDEPALOTA)
TELEFON 20-2-12

**C SOMAGOLÓPAPIROK
P APÍRZACSKÓK
C SOMAGOLÓTÁSKÁK**

SZEMLE

IRODALOM:

MÓRA FERENC: *Aranykoporsó I—II.* (Genius, 1933.)
Móra Ferenc a mai magyar irodalom egyik legértékesebb és minden bizonnyal legvonzóbb egyénisége. Hatalmas tudásához páratlan mesélőkészség járul és nyelvezetének zamatját nem lehet feladni. Nemesak mint író nagyszerű, mint ember is az! Az igazság fanatikus keresője és kimondója is. Evek során át jörfőmán Móra Ferenc hirdette és hirdethette egyedül a szenvedélyeken és elvakultságon fölülbíró ember eszméit és nézeteit. S hogy hirdethette, azt ember tulajdonságainak és mesélőkészségének köszönheti. Eppen ezért nem vétiünk Móra Ferenc írói és emberi nagysága ellen, ha megmondjuk öszintén, hogy az Aranykoporsó nagyon gyönyörű könyv és még gyönyörűbb történelmi regény, bár vannak gyönyörű fejezetei, szerelmi jelenetei, amelyek Móra írásai közt is igen előkelő helyet foglalnak el. A hiba éppen Móra stílusában, mesélői műveltségében rejlik. Úgy érezzük, hogy ezzel a stílussal nem lehet történeti regényt írni. Dioctetiánus kora sokkal súlyosabb és problematikusabb volt, komorabb és misztikusabb, a legnagyobb barbárságig fanatikus, hogy sem Móra a maga világos, derűs és alapjában naiv világszemléletével megközelíthetné. Ez még azonban nem olyan nagy szerencsétlenség! Ha elvételt kísérlet is, mégis Móra Ferenc kísérlete s így jobban érdekel és izgat, mint húsz más író „befejezett és tökéletes” műve. De éppen ezért nem hagyhatjuk szó nélkül azt a bálványimádást, amit egynemű kritikus művel. Higgyék el, Mórának nincs szükség arra, hogy regényét egy sorba állítsák Flaubert Salammbójával. Mórának ez nem árt, de a kritikusknak és kritikának annál inkább.
(Budapest.) *déb.*

GÜNTHER GRÜNDEL. *Die Sendung der jungen Generation.* (C. H. Beck, München, 1932.)
Az író nemzeti szocialista: az ifjúság, amelyikről ír, a német ifjúság. Nem propagandakönyv: társadalomtani elemzése egy generációnak, a háború utáni nemzedék lelkeségének kifejtése. Günther Gründel módszere legnagyobb részben a *Viribus celeritas* és a különben sokhelyütt ragyogóan szellemes, máshol vakmerő általánosítások laposságába zuhanó könyvek és a legnagyobb gyöngéje. A költői stílus és az önvalomásos öszinte mélysége nem pótolja és sehol sem pótolhatja a tudományos okfejtést. De Gründel könyvét nem is a lendülete és elmúló irányzatossága, (amelyek a célkitűzések megfogalmazásában mégis csak kiütőkön) nem az aktuális vonatkozásai teszik értékessé. A néhol bántóan összetörölődő napi közlések túl újat és figyelemreméltót is tudott hozni: kérdés-feltevés Friss és a háború utáni fiatal lelki alkatanak rajzához sok találó színt adott. Gründel alapkérdése meglehetősen egyszerű: az új Európa megorganizálása gazdaságszervezeti probléma-e, vagy az erkölcsi és intellektuális reform posztulátuma? Mellékes, hogy Gründel az utóbbi mellett foglal állást, és erre építi az egész okfejtést. Maga az élesen megfogalmazott tétel jelenti a könyv eredményét.

A nemzedék, amelyiktől a megújodást és küldetésének betöltését várja, Gründel szigorú elhatárolása szerint a háborúban még nem járt, de még 1914 előtt született korosztályokból áll, az 1900—1914 közt születettekből. Az olvasónak a társadalmi fejlődés irányával szemben elfoglalt álláspontja teljesen lényegtelen, az író *lényeket* sorakoztat fel és ezeket a tényeket kénytelenek vagyunk tudomásul venni, akár tetszenek nekünk, akár nem. A nagyráhatott generációk materialista, mert az ideákat csak összeszáoarozva látta, fanatikusan vágyódik valami rend után, akár milyen rend után, mert csak irtózatossá rendtelenséget látott, nem tiszteli se mások, se önmaga szabadságát, mert amióta az eszét tudja, nem látott szabad embereket, megvett mindent, eszmét, alkotást, magánál idősebbeket, akik az 1914. előtti időkből valók. (E Glaeser-nek az 1902-esek-beli remek megfogalmazása szerint: az apák az a háború) ez a generáció dogmatikus, mert sokszor tudatlan és műveletlen, ahogy Gründel írja „degenerált és neveletlen Wertherek”. A nemzedék rajza tökéletes és alapos: vajjon ezzel a generációval meg lehet-e menteni Európát, erre a kérdésre már Gründel nem tud megnyugtató választ adni.

Az olvasó végül is, a fiataliság feladatainak, fontosságának, nagy célkitűzésének örökös hangoztatása után úgy érzi, hogy talán megvizsgálandó volna, van-e az ifjúságnak egyáltalán „küldetése”? És ez az öntudatos, önmagát külön osztálynak érző, elhivatóságban hívó nemzedék miért nem termelt ki még önmagából egyetlen valódi vezetőt sem és miért vezetett magát kultúrában és társadalmi életben egyaránt magánál idősebbekkel?
(Budapest.) *A. L.*

MÁRAI SÁNDOR: *Csutora.* (Pantheon, 1932.)
Egyike nemcsak Márai legjobb műveinek, de egyike az utóbbi évek világirodalmi viszonylatban is legjobb könyveinek. Ha történetesen nem magyarul, hanem németül vagy franciául íródott volna, világsiker lenne s bizonyos, hogy magyarra lefordítva a honi bírálók egészen más szemüvegen keresztül nézték és bírálták volna a Csutora kutya históriáját, mint így. A kritikusknak meg kell mindent mondania, de az olvasónak érezni kell a kritikus jószándékait is. És éppen ezt a jószándékot hiányoljuk Márai egynehány kritikusanál. Igaz, Márai egyénisége olyan, hogy szinte magára zúdítja a kritikusai műharaglavínát. Mert legyünk tisztában azzal, hogy Márai egészen aszociális ember. Magányos ember, aki mintegy a mai polgári társadalmon kívülálló szemléli a dolgokat s ha látja és tudja is, hogy ennek a polgári társadalomnak vége, csak idáig jut el s tovább nem. Márai a XX. században, mikor egyre erősödik a kollektív gondolat, nemcsak hogy individualista marad, de ennél több, társadalmon kívül s egyben fölötte álló és szemlélődő ember! Beretvácsesen látja mindegyiket a fonákjait s nincs a világirodalomban *Swift*en kívül senki, aki annyira tudatában lenne nem is annyira az ember, mint inkább a mai társadalom rohadtságának, mint éppen Márai. Igen, az ideológiai talajt elvészítő polgári társadalom írója ő s rajta, hogy úgy mondjam, a személyén keresztül válik legnyilvánvalóbbá, mennyire menthetetlen ez a polgári társadalom. Ki-ki tetszése és ideológiai beállítottsága szerinti következtetéseket vonhat ebből le Má-

raira, az emberre vonatkozólag. De elvitatni ezért tehetőségét mégsem lehet és ez e fajta kritikusk menjen pártembernek, ahol hasznát veszik az ilyen nem öszinté egyoldalúságnak, de hagyja békén az irodalmat. *Kästner* Fabianja még sokkal pregnánsabban képviseli a mai polgári társadalom teljes ideológiai talajvesztését és kiút nemtalálását, mégsem hinném, hogy kritikus uraimék *Kästner* tehetőségét is vitatnák. Több objektivitást kritikus urak! Ne az szabja meg kritikájuk mértékét, hogy szélső bal, vagy szélső jobboldali orgánumban írnak! Ami pedig a Csutorát illeti: melegen ajánljuk mindenkinek, olvassa el, gyönyörködjék Márai nagyszerű írásművészetében s ha Márai nem is látja az utat, ha sokszor cinikusnak mutatja magát csak azért, mert már nem mer hinni az emberben és a fejlődésben, nagyon sok ember fog megerősödni — éppen Márai könyveinek az olvasásakor — abban a gondolatban, hogy tovább ez így nem lehet! Van út és van kiút s mutatkoznak már az új társadalom körvonalai!
(Budapest.) *déb.*

SINCLAIR LEWIS: *Egy modern asszony szíve.* (Athenaeum 1933.)
Sinclair Lewis, akit nagy, igen nagy irónak tartunk és egy pár műve fejlethetetlenül belénk vésődött, mint tesszem például Babbit, Dodsworth, de főleg *Arrowsmith*, — igen, leginkább *Arrowsmith* — ebben a regényében mintha kissé fáradt lenne. Mint ha a világválság szele *Sinclair Lewis* is pofoncsapta volna s ír, ír, de nem azzal a kedvvel, nem azzal a lélekkel és hittel, mint eddig. Igaz, nem könnyű a feladat, amelynek fölvezetését *Sinclair Lewis* megkezdte. Hiszen a szemünk láttára alakuló dolgozó nőről, arról a nőről, aki — akár-hogy próbáljuk is tagadni — lassan-lassan valami nemnélküli emberre válik, alig irtak még s ha irtak is, beleveztek azoknak a problémáknak az útvesztőjébe, amelyben nemesak az írók, de az orvosok, pszichológusok és pedagógusok is téferenek, mihelyt e fajta nőről van szó. A nőnek a fogalmához ugyanis hozzátartozott elválaszthatatlanul a nő nemisége, amely mintegy determinálta az egész női nemet. Azt velték — s ebben volt is némi igazság — hogy a férfi függetlenítheti magát a nemiségétől. Hiszen annyiféle levelezhető, annyiféle átválthatja ebbéli ösztönét. Az élet kielésére sokkal több út és mód áll a rendelkezésére, mint a nőnek. Azután a férfi sosem volt helyhez kötve, nem érezte a nemi étellel kapcsolatosan a következményeknek sokszor mindent agyonnyomó súlyát s így egész szerelmi élete sokkal lazább és felülteesebb, mint a nőké. A nő viszont jóformán mindent itt élt ki és mindent ebben vezetett le. És ez a helyzet változott meg, azt hisszük, végérvényesen. Egyre több lesz a hivatással bíró nőnek a száma, akiket munkájuk legalább annyira lekölt, sőt, egészen biztosan még sokkal jobban mint a fiújuk, *Vickers* dr. kisasszony tehát nem kivétel, nem ritkaság, csak ma még nem értjük, nem ismerjük annyira, mint azt a másik női típust. Hiszen még sajátmagukat sem ismerik a *Vickers*ek, nem esoda, ha *Sinclair Lewis* még csak a regisztrálásuknál tart. Ez pedig nagy baj! Mert akármennyire tisztaljuk-becsüljük a jószándékot, ez még nem teszi regényé a regényt. Valahogy hidegen hagy *Vickers* doktorkisasszony sorsa, nem érzünk vele közösséget, nem megy át élete a mi éle-

tünkbe s ez azért van, mert épp úgy, mint *Lewis*, mi is látjuk a *Vickers*eket, de nem érezzük s nem értjük őket. Ez azonban csakis *Sinclair Lewis* hibája. És annál kirívóbb ez a hiba, mert *Vickers* kisasszony körül egész sereg hús-vér alak mozog és éli az amerikaiak előttünk cseppet sem szimpatikus életét. (Külön studium lehetne, hogy *Lewis* mennyire nosztalgiaian európai szellem.) De élnek! Nem papírmásé alakok, lélekző, lihegő és csörtető emberek. *Vickers* nem az! *Vickers* ma még csak egy jelenség, amit, illetve akit megnezünk minden oldalról, azt szeretnők magunkkal elhitetni, hogy értjük is, pedig azon kezdődik a dolog, hogy mai beállítottságunkkal nem érthetjük s nem is fogjuk őket sohasem érteni. Évezredek fölfogását, különféle eszméit és téveszméit kell levetkőznünk, meg kell szabadulnunk a világ férfiszemmel, az uralkodó és mindent magának és magáért csináló himembernek szemével való látástól s akkor... az akkori *Sinclair Lewis* is bizonyára jobb regényt fog írni a *Vickers*ekről. — De olvassani azért muszáj ezt a könyvet. Ha fölösleges nem is érzünk, de izgat, fölháborít, állásfoglalásra késztet a regényben minden más. Ha semmi nem lenne benne, mint az amerikai börtönélet leírása, akkor is el kellene olvastatnunk minden emberrel. És ha nem is érnék el mást, minthogy bizonyos dolgokban tisztábban látnak az emberek, nem dőlnek be minden frázisnak, akkor már nagyon sokat értünk el. Megtetniük az első lépést!
(Budapest.) *déb.*

ERICH KÄSTNER *Fabian.* (Noxa kiadás, Budapest 1932.)
Emberek élnek mellettünk, lát-szolgol hozzáink hasonlóan, külső életük után eleven, mozgó életet élve. Felkelnek, dolgozni mennek, kapcsolatok van más emberekkel: rendelkeznek az élet minden külső megjelenési formájával. És mégis. Ha közelebbről megnezjük ezeket az embereket, azt kell látnunk, hogy életük csak a külső formákra szorítkozik. Hiányzik belőle az életnek valamilyen formában értelmet adó tartalom. Nem tudják létezésüknek egy olyan magyarázatát adni, amellyel a mán túlmenően önmaguk számára azt igazolni tudnák. Nem tudnak ideológiát alkotni maguknak (mert minden emberi lét csak transzcendens — tehát ideologikus — gondolattal igazolható). Nem tudnak relatiót teremteni önmaguk és „az” emberek között. Az egyén önmagáról és az „objektív” dogokról alkotott véleményének végső fokon való összefogása, amely meghatározza más emberekhez való viszonyát: társadalmi relatióit. Az, aki a létező dolgokat és saját életét illetően, sem igent, sem nem-et mondani nem képes, vagy — ami ebben az esetben teljesen mindegy — nem akar: elszakítja magát attól a cselekvő életet jelentő köldökzsinóról, amely őt a létező társadalomhoz fűzi. El kell pusztulnia.

És ez *Kästner Fabian*jának a tragédiája. A világháború és az ezt követő másfél évtized nemesak az emberek és technikai eszközök rohamos elhasználódását jelentette. Ugyanúgy elhasználódtak, megsemmisültek, tülhaladtak váltak azok az ideológiák — és az ezekkel párhuzamos gyakorlati mozgalmak — is, amelyekben ezeket az embereket élete kifejezésre jutott. Európa beteg — írja *Kästner* — és a betegség az egyik oldalán kamillataéval, a másik olda-

lon pedig lefejezéssel akarják gyógyítani.

Talán sehol olyan világosan nem lehet ennek a betegségnek a szimpptomáit látni, mint Németországban. És sehol sem látni a kuruzslóknak azt az eszeveszett táncát a beteg körül, amit Németországban. *Kästner* Fabianja, aki a háborún, a forradalmakon és ellenforradalmakon keresztül végig élte és végigcsinálta mindazoknak az ideológiáknak megsemmisülését, amelyek *etikai* alapját jelentették ennek a rendszernek, most tehetetlenül áll a betegágy és a körülötte carmagnolet, ősi pogány táncot járó kuruzslók mellett. Ez a tehetetlenség a pusztulást jelenti annak, aki élni akar. Cselekednie, úsznia kell az árral, vagy az ár ellen. Fabian a regény végén meghal és *Kästner* a legkifejezőbb symbolummal végzi ki hőst: vízbefullad, mert nem tud úszni.

Fabian pusztulása kifejezi Európa mai intellektuális jeje részének sorsát. A létező mozgalmak, szélső jobbtól — szélső balig egy dologban azonos tendenciát mutatnak. Nagy igyekezetükben, hogy megmentsék, vagy megváltoztassák a társadalmat, megfelelnek az emberről. A teóriák és rendszerek között elsikad az, aki mindennek célt és értelmet adhatna: maga az ember. És ennél a pontnál válik *Kästner* állásfoglalása reakcióssá. Csak tudomásul tudja venni a dolgokat, fáradt, lemondó gesztussal regisztrálni. *Kästner* világszemléletében Európa szörnyen hasonlít egy ideológiai ócskavarkraktárhoz, vagy börtönhöz. De ez a világszemlélet passzív. Képtelen arra, hogy kitörjön ebből a börtönből, képtelen arra, hogy létező értelmet tudjon adni.

Ez az ön maga életével való tehetetlenség és ennek a tehetetlenségnek világos felismerése jellemzi ezt az egész osztályt, amelynek regénye ez az írás: a pusztuló kispolgári intellektuelek.

(Páris) *Vajda Henrik*

SZINHÁZ:

MÓRICZ ZSIGMOND: *A murányi kalend.* Vígjáték 5 felvonásban. Bemutatta a Nemzeti. Mikor *Móricz Zsigmond* vígjátékát a Nemzetiben megnéztük — talán az ötödik vagy hatodik előadása lehetett — a színház nézőtere kongott az ürességtől. Bérletszünetes nap volt ugyan, de ezt ellensúlyozta a szombat este. Szombat este, amikor az emberek mégis csak kimozdulnak hazulról. És talán-talán a földszinti proscenium pályahelyen az előadást végigülő Gömbös miniszterelnökökben is fölvetődhetett a kérdés: ugyan mi lehet ennek az oka? Mert *Móricz* Murányi kalandja nem rossz darab. Ha nem is hasonlítható össze a *Légy jó mindhalálig*-gal, de igen ügyesen fölépített, izes és hangulatos, elsőrangú szerepekre alkalmas adó munka. Alig gördül föl a függöny, kiárad az a bizonyos *móricz zsigmondi* levegő s úgy elfelejteti velünk a külvilágot, mintha nem is léteznék, mintha mi is ott ülünk és élünk az 1600-as évek váraiban. Az előadás remek, Kiss Ferenc, Somogyi Erzs, (bár néha visít és túlságosan erőlteti a viharos temperamentumot) *Pethő* Attila, Juhász, Bartos, Aczél Ilona és a többiek egytől-egyig nagyon jók, a rendezés ellen sem szólhat senki, az eleinte kifogásolt sok ágyúzást mi már letopogtva hallottuk és... publikum mégsem volt, sőt, a darab azóta le is került a műsorról.

Hol itt a hiba? *Móricz Zsigmond*ban nem, az bizonyos. *Móriczról* lehetnek eltérőek a vélemények és értékelések, de azt senki nem tagadhatja, hogy alakjai élnek, érdekelnek, hogy meg tudja teremteni nézőtér és színpad között azt a feszültséget, amely alapja a néző és író, illetve színész közötti viszonyoknak. Szóval a közönségben van a hiba! Ez esetben — úgy érezzük — csakis a közönségben. Illetve, a kört így lehet és kell szükíteni: a Nemzeti törzsközönségében. Erthető, hogy ennek a közönségnek nem tetszik a darab, mint ahogy nem tetszenek *Móricz* regényei sem. Régi dolog, hogy *Móricz* ennél a rétegnél, a dzsentri és hivatalnokosztálynál, a vármegyei uraknál és potentátoknál nem népszerű. Túlságosan a hű sukba vagy. Jobban ismeri őket, mint az célszerű lenne. És részleges Illesházyak, korbácsal Jászkodók, akiket evés-ivás és aszszonyon kívül nem érdekel és nem izgat semmi, — nem csak 1600-ban voltak. De valahogy regényben, olvasva, még elviselhető a dolog. A színpad reflektortényében már nem: itt minden alak kettős jelentőséget kap. Szimbólummal is válik egyen és az ilyen szimbólum nem színpadképes a Nemzetiben. Nagy kár, hogy ez a darab a Nemzetiben került színre. Nincs kizárva, hogy egy másik színházban jobban érdeklődött volna a közönség. És a darab megérdemelné a közönségsikert. A mai darabok mellett mindenesetre.

(Budapest.) *débc.*

R. BESLER: *Ahol tilos a szerelem.* Színjáték 5 felvonásban. Bemutatta a Nemzeti. *Hatvani Lili* *Besler* darabjáról szóló beszámolóját azzal fejezte be, hogy fölszólítja a pesti publikumot, töltse meg estéről-estére a színházat, nézzék meg a darabot. Nem tudom, hogy a majdnem egyhangú dicséret kritikáknak következménye-e, de tény, a közönség tényleg megtölti a Nemzetit, még táblát is kitesznek, ez pedig a Nemzetinél mostanában igen-igen ritka jelenség. Pedig a darab nem érdemli meg a táblát, azt pedig semmiképpen sem tudom megérteni, hogy kaphatott ez a darab ilyen előismerő kritikákat. Hát senki sem írhatta meg, mennyire nem éledek *Besler* úr alakjai? Nincs a nézőtérben egyetlen ember sem, aki valami közönséget is érezne azzal, ami történik a színpadon. Hogy ez mennyire így van, az megnyilvánult abban is, hogy a telt nézőtér jóformán csak udvariassági tapsokkal hódolt a színészeknek, hiányzott az a bizonyos atmoszféra, amely fűti és izzóvá teszi a levegőt. Sőt, a nagy jelenetknél, mikor fény derül tulajdonképpen az apa viselkedésének okára, a legdrámaibb jelenetekben esőndes derültséggel nézte a közönség *Odry* játékát, pedig *Odry* adta a tőle telhető, minthogy azonban közönséget nem érzett vele senki, derültségbe fulladt a legjobb igyekezet is. A darab meséje pár szóval elmondható. *Barrét* Edward *szerelmes* a saját lányába, *Erzsébet*be. Hogy ezt az érzelmet önmaga és családja előtt leplezze, a legzsarnokibb módon lép föl gyermekeivel szemben. De hiába minden! *Erzsébet*et megszerkeszteti *Browning*, a költő, *Henriette* lánya *Cook* kapitányba szerelmes, összeomlik minden s *Barrét* még *Erzsébet*nek a kutyáját sem gyilkolhatja meg, mert — *Erzsébet* azt is magával vitte. — Ez a darab. Előismerjük, nem hatásadászat, nem a téma kényesége csábította a szerzőt. Sokkal inkább az az irodalomtörténeti pi-

kantéria, ami *Erzsébet* — ki korának szintén jelentős költője volt — és *Browning* *Róbert* szerelmében rejtett. Azonban... a színpad csak akkor bírja el az ellenszenves, visszatartó, nagymértékben patológikus és a közönségtől eltérő alakokat, ha soruk, életük, tragédiájuk valahogy összefügg a tömeggel, a nézőtérrel, ha valami igazság, útmutatás, vagy akár sorstragédia az, ami kiszűrődik a darabból. A színpad végeredményben mindig morális célokat szolgál. *Besler* darabjában semmi ilyen nincs, ezért kár minden fáradsággért, amit a színészek ráparazolnak. *Bajor* nagyszerűen csinálja a dolgát, de csinálja és nem éli! *Odry* hiába küzdök az antipatikus szereppel. Nem neki való. Hogy valahogy közelebb kerüljön az emberhez, sokkal démonibbna, izzóbbna kellene lenni. De hol van *Odry* hívós intellektusában démonosság? *Kortner* jut eszünkbe. Az jó lehet itt is. Az egyetlen, aki éli is a darabot. *Rápoli Anna*. Megjósoljuk, ez a név még ragyogni fog a díszterektől! *Pethő* egészen rossz műmosolyával! *Brrrr!* *Gombaszögi Irén* sürgősen hagyja ott a Nemzetit és menjen oda, ahol főszerepeket játszhat. A tehetsége meg van hozzá!

(Budapest.) *débc.*

ZENE:

KÓSA GYÖRGY: *Arva Józsi három csodája.* (Az idei egyetlen premier az Operában!) Mesejáték, három felvonásban. Szerepelnek benne: *ördögök, tündérek és egyéb bűbajos had, mindenféle táncos népség.* Így áll a színpadon. A nézőtérben pedig: hivatalnokok, kereskedők és egyéb intellektuális népség, mindenféle litteratús népség. Ez nem áll a színpadon, mégis megjegyzem. Mert az a mese, amit eljatszának, nem gyermekeknek való — ahhoz nem elég fantasztikus. Nem is néki való játék — ahhoz túl szimbolikus. Inkább kultusz. Felnött intellektüelek misztikus népkultusza.

A századforduló korszerű zené színpadi művei nagy részét szexszuál-erotikus tárgyúak. *Bartók Bélától*, mondjuk *Reznek-ig* majdnem mindenki többször is feldolgozza ezt a témát (Kékszakalú herceg vára — Csodálatos mandarin.) A német operaszínpadokon tuatszámra kerültek ilyen tárgyú operák, pantomimek előadásai. Ott támadt aztán ennek az iránynak a legerősebb reakciója. Jobb- és baloldali reakció. Individuális és szociális reakció. A mesterségesen létrepumpált hősi opera és kollektív színezetű társadalmi problémák egyoldalú forszírozása. Az *Arva Józsi* három csodája, valamiféle átmenet a kettő között. A tendenciája, mondhatnám — *szociál-erotikus*. De nem mondom, mert a szociális igazság iránti vágyakozás (erotika) alig érzik ki, a vallásos népi konvenciók ziccerai adól. Ma ez az elutasolt vagy is merészségzámba megy nálunk, ígyhát szerzők — vigyázat! Vigyázat is.

A színpadon három favágó. Ez a nép, ez mondja a mesét. Vágják a fát mind a hárman és közben énekelik a mesét — az *Arva Józsi* történetét. Favágás közben szokatlan dolog énekelni — meg aztán nehéz is — de hát ezek hárman csak bírák. Sőt már odáig viszik a dolgot, hogyha

nem mesélnék, fát se vágna. Nemhogy beosztanak: egy kicsit vágna, aztán kiesik énekelnek. Nem ők — csak egyszerre. Ilyen a mese — népmese. (Ilyen a népmese!) Aztán meg ülnek, úgy vágják a fát. Furesza dolog ez is, de hát nem nagyon strapálják magukat a vagdalkozásban. Még csak nem is markiroznak, csak úgy melléje ütögetnek, egyszer sem a fára. (lásd: szimbólum!) Igen csendes mesterség ez így. Közben énekelni is lehet. Pláne ha ül az ember! Legalább nem zavarrák az előadást. Nem is zavarrák.

A szövegben, a színpadi részben, van koncepció. *Mohácsi Jenő* csinálta — öreg színpadi róka. — A zenét *Kósa György* írta. Nem írom oda a neve mellé, hogy tehetsége — írják csak az ellen-ségei. Írták odáig is eleget. A szöveg koncepciója gazdagabb, mint a zené, de a kivitelezés a zenében jobb. *Kósa* itt ökonomikusabb mint a szövegíró. Zenéjének bázisa, a népi melódika. Azonban egyoldalúan a lírai elemet hangsúlyozza ki ebből az anyagból. A mesét eltáncoló szereplők így alig jutnak egy kevés ritmikus drámai megnyilatkozás-hoz. A Bartók-féle színpadi zene „atonális” ritmikáját, itt egy önmagában álló melódika váltja fel. Ahogy azonban *Bartók* zenéje sem atonális, hanem heterotonális, a *Kósa* melódikája is inkább heterofónikus feldolgozást kívánna. Ezt inkább bírja az ilyen fajta melódika, semmint a kénytelen kellenet alkalmazott harmónikus, vagy polifónikus csökevényeket (l. korusszámok és a favágók éneke). A hangszerelés jellemzősége *Bert Brecht*-et idézem: *Die grosse Menge der Handwerker in den Opern-Orchestern ermöglicht nur assoziierende Musik (eine Tonflut ergibt die andere)*... A felesen sok magától kinalkozó zenekari lehetőség még inkább líraivá tartkítja és színezi a feldolgozott anyagot. Az itt-ott felbukkanó ritmizált drámai részek, túllharmonizáltak. Egészében mégis viaszgató jelenség ez a zene. Nálunk az! Lehet, hogy Németországban rövidesen már az ilyen darabok se mehetnek.

Ma már mesejátékban is anakronizmus a szecesszióban megalkuvó félexpresszionista díszletés. A rendezés zavarosan zűfolt és mégis szegény. Olyan ötletelen és smucig, mint az a festett papírmassé imitáció, mely a m. kir. opera színpadának borsófüggönyét keretezi el felülről. No de hát takarékoság a legsebb polgári erény és ki veszi észre az ilyesmit? — Így spórolják el a stílusegységet és a korszerűséget is a rendezésből. Vagy legalább annyit, amennyit lehet. Mert egyelőre lehet.

(Budapest) *Justus György*

Felolós szerkesztő és kiadó:

DÉNES BELA.

Minden cikkért írja felel.

Kéziratokat nem adunk vissza.

A „Független Szemle” megjelenik évente 10-szer.

Előfizetési ára: évi 3.— pengő.

Külföldre ¾ dollár, illetve az ennek megfelelő összeg.

Postatakarékszám: 51.202.

Radó Izor nyomdai műintézete
Budapest, VI., Hajós-utca 25. T. 225-30.